

התקדמות קהילות השקפה במסלול התועלות - פרקטיקות מקדמות

פותח ונכתב על ידי צוות משותף של רכזות, נציגי גופים, מטה ומופ השקפה: מרב פאול, איה שנהר
פריצקי, רחלי כהן ברנדס, ריטה לוי, אילנית שוורץ, איילת שחרית, נועה בן יוסף, טל גפני, הלה ברגר, גל
חרות, תמר קנר פורמן והדס פלש

לפני השימוש בטבלה חשוב לקרוא את המאמר הקצר על תועלות הקהילה.

טבלה מסייעת לזיהוי תועלות הקהילה ולחשיבה על פרקטיקות מקדמות

קהילות השקפה נועדו לקדם את הלמידה המקצועית של חבריהן ולשפר את ההוראה שלהם בכיתות. כל קהילה ייחודית בהרכב המשתתפים, בנושאי העיסוק ובנורמות הדיון המתפתחות בה. לצד זה, כל הקהילות מצופות להתקדם במסלול המוביל להעמקת ההשפעה שלהן ולהרחבתה.

תיאור מסלול ההתפתחות של הקהילות בראי התועלות נועד לסייע למורות מובילות ולמנחות להתבונן במעגלי ההשפעה של הקהילה דרך התועלות שהיא יוצרת. זאת במטרה לחשוב כיצד להעמיק ולבסס את התועלות בהן הקהילה נמצאת, ולהתקדם אל עבר תועלות נוספות, מתקדמות יותר.

הטבלה שבמסמך זה משלימה את הכלי "מסלול ההשפעה של קהילות השקפה". היא מרחיבה את הגדרת התועלות באמצעות שלוש נקודות התייחסות: שאלה מרכזית המאפיינת כל תועלת, דוגמאות לביטויים בקהילה המצביעים על השגת התועלת, והצעות לפעולות (פרקטיקות) מקדמות.

הפרקטיקות המופיעות בטבלה מבוססות על ניסיון המחוזות וחלקן כוללות קישור והסבר קצר. הן כמובן אינן ממצות את כלל הדרכים לקדם את עבודת הקהילות, שהן רבות, מתחדשות ולעתים שונות בין המחוזות.

תועלות	שאלה מרכזית	דוגמאות לביטויים בקהילה ומחוצה לה שיתמכו בזיהוי התועלת	דוגמאות לפרקטיקות מקדמות (פעולות המסייעות להגיע לתועלת ומבססות את הלמידה בה)
מידית	<p>באיזו מידה ישנן בקהילה אורה נעימה ותחושת שייכות?</p> <p>באיזו מידה חברות הקהילה חשות שהן חולקות חוויות, צרכים ואתגרים דומים, ורצון משותף לעסוק בהם?</p>	<p>- הקפדה על סדירויות, הגעה בזמן ונוכחות מלאה.</p> <p>- השתתפות של רוב חברות הקהילה בדיונים</p> <p>- הבעת שביעות רצון של חברות הקהילה</p> <p>- שיתוף אישי/ שיתוף באתגרים, בדילמות ובקשיים</p> <p>- ביטויי הקשבה, מגוון דעות וגם אי הסכמה ומחלוקות</p>	<p>- חיזוק יכולות המובילה להשתמש בפרקטיקות המכוונות לבניית קבוצה ואמון באמצעות (1) שמירה על כללי האתיקה על מנת ליצור מרחב בטוח (2) בניית נורמות לקהילה (3) ארגון המרחב והמסגרת (סטינג, gnittes) (4) זיהוי והבנה של דינמיקות קבוצתיות (5) פעילויות אורור וגיבוש.</p> <p>- לתמיכה במיומנויות ההנחיה של המורה המובילה ניתן להשתמש בכלי "סכמת קידוד לניתוח אסטרטגיות הנחיית דיוני למידה מבוססת אתגרים" המחזק מיומנויות שיח בהנחיית קהילה.¹</p> <p>- על מנת ליצור אורה של שותפות ותמיכה כדאי לבחון יחד עם המורה המובילה תהליך של משוּבּי עמיתים בין מורות הקהילה, כאשר הדגש הוא משוּבּים מעצימים. במשובים כדאי להתמקד במספר שאלות שנבחרו מראש כגון, מהם הרעיונות הגדולים? מה הכי מרגש, מה מעניין ומעורר תובנות?²</p>

1. Meilan Zhang, Mary Lundeberg & Jan Eberhardt (2011) Strategic Facilitation of Problem-Based Discussion for Teacher Professional Development, Journal of the Learning Sciences, 20:3, 342-394
עיבוד: טל כרמי, מו"פ השקפה, בשימוש מחוז דרום.

2. ניתן להשתמש בשגרת חשיבה (ברנקו וייס) המיועדת לעבודה עם מקורות מידע **חגוג-הקשה-צור מחדש**, תוך התמקדות בחלק הראשון (חגוג).

תועלות	שאלה מרכזית	דוגמאות לביטויים בקהילה ומחוצה לה שיתמכו בזיהוי התועלת	דוגמאות לפרקטיקות מקדמות (פעולות המסייעות להגיע לתועלת ומבססות את הלמידה בה)
פוטנציאלית	באיזו מידה נוצרו או נלמדו בקהילה תובנות, שיטות או רעיונות שיש בהם פוטנציאל לקדם את ההתפתחות המקצועית ולהשפיע על ההוראה בכיתה ועל למידת התלמידים?	<ul style="list-style-type: none"> - אמירות המביעות פיתוח של הבנות חדשות, כמו: "נפל לי האסימון, זה רעיון / מחשבה / כיוון שלא חשבתי עליו קודם / אני מרגישה שאני מבינה יותר טוב את הנושא". - למידה ממקורות חיצוניים ו"תרגום" של הידע החדש להקשר המקומי. - בעלי תפקידים מבי"ס או מחוצה לו, שנושא הקהילה רלוונטי להם (כיועצים/ מומחי תוכן/ שותפים חדשים בקהילה) נרתמים לטובת הקהילה, לדוגמה משתתפים בחלק מהפגישות על מנת לחשוב יחד ולהציע את המומחיות שלהם לטובת הקהילה. 	<ul style="list-style-type: none"> - הכוונה של המורה המובילה באיתור ובחירת ידע רלוונטי וחשיבה משותפת על דרכים לעבוד עם הידע בקהילה. - בירור יחד עם המורה המובילה של מושגים וידע חדש הנדרש ללמידה בקהילה. - בירור וחידוד מה המורה המובילה עצמה למדה/ציפתה ללמוד וכיצד הדבר עשוי לסייע לה בהוראה, וחשיבה כיצד ניתן לקדם למידה זו במסגרת הקהילה. - הצעת כלים לניהול שיח פדגוגי פורה, והנחיה/אימון בשימוש אפקטיבי בכלים. - הצעת כלים לעבודה במחזורי למידה, לדוגמה סיוע בהגדרת סוגיה רלוונטית לתהליכי הוראה- למידה ובבחירת מקורות ידע רלוונטיים לסוגיה. - במידה ונראה כי האתגר הוא בעבודה ולמידה ממקור המידע אפשר לבחון ולבחור יחד עם המורה המובילה שגרות חשיבה מתאימות. שגרות חשיבה יכולות לתמוך בקהילה בעת למידת מקור מידע לעירור סקרנות, חיבור לידע קודם, ניתוח וארגון רעיונות³.

3. באתר של ברנקו וייס, בדף - **שימוש כלים לפי הצורך**, ישנן שגרות חשיבה רבות היכולות לתמוך בלמידה מתוך מקור מידע חדש.

תועלות	שאלה מרכזית	דוגמאות לביטויים בקהילה ומחוצה לה שיתמכו בזיהוי התועלת	דוגמאות לפרקטיקות מקדמות (פעולות המסייעות להגיע לתועלת ומבססות את הלמידה בה)
יישומית	<ul style="list-style-type: none"> באיזו מידה יש יישום ובחינה של העקרונות/ הרעיונות/הידע שעלו בקהילה ובאיזו רמה? כמה מורות יישמו עקרונות/ רעיונות/ידע בכיתותיהן? האם היישום מקיף ומתמשך? 	<ul style="list-style-type: none"> מרבית חברות הקהילה משתמשות בידע, כלים, פיתוחים, חלופות או רעיונות שנדונו בקהילה באופן שמשפיע על ההוראה שלהן בכיתות. ההוראה השגורה משתנה באופן שיטתי ומתמשך, המשקף את הלמידה בקהילה מתקיים שיתוף בחוויות מניסיונות היישום בכיתות, של תובנות, של ידע חדש ושל כלים; מורות משתפות בשינויים שמתרחשים בהוראה במרחבים בית ספריים כמו חדר המורים 	<ul style="list-style-type: none"> העמקת התפיסה שהיישום הוא חלק מתהליך הלמידה וההתפתחות. קביעה משותפת (מנחה ומורה מובילה) של לוח זמנים ליישום, וחשיבה על דרכים לגייס את מחוייבות חברות הקהילה ליישום אם החוסר ביישום נובע מחשש מהבאת ייצוגים ניתן לבחון יחד עם המורה המובילה אפשרויות פשוטות יותר עבור חברות הקהילה ללמידה מיישום, לדוגמה תיאור מקרה או צפיית עמיתים. שיתוף מנהל/ת בית הספר בשינויי ההוראה שחלו בעקבות הלמידה בקהילה ומתן פומביות על ידי התעניינות, בקשה לשיתוף בקבוצה הבית ספרית וכדומה.
ממומשת	<ul style="list-style-type: none"> באיזו מידה מורות הקהילה משתפות ביישום בכיתות, בדגש על השפעתו על למידת התלמידים? באילו אופנים השיתוף מהווה בסיס לגיבוש תובנות ולשיפור מתמשך? 	<ul style="list-style-type: none"> מתקיימת למידה מהפרקטיקה על יישום שנעשה בעקבות הלמידה בקהילה (לדוגמה, מחזור למידה שני על אותה סוגיה, עם ייצוג המשקף את היישום בכיתה) החוויות מהיישום מעובדות באמצעות פעולות המשגה והכללה - מה עובד, מתי עובד...? ההשפעה בכיתות נבחנת לאורך זמן: באיזו מידה היישום מייצר שינוי משמעותי? כיצד הדבר בא לידי ביטוי? 	<ul style="list-style-type: none"> תכנון משותף של תהליך השיתוף בקהילה, כולל תיאום ציפיות ולוח זמנים, התייחסות לאפשרויות של צפיית עמיתים, הבאת ייצוגים, חקירת דרכי הוראה וכד'. תמיכה במורה המובילה בקיום תהליכים מובנים של הפקת לקחים לאחר היישום (למשל, למידה מבעיות). עידוד הבאת ייצוגים של ההתנסות כגון תוצרי תלמידים, משימות, משוב, וידאו, תכנון שיעור. עבודה משותפת עם המורה המובילה לשיפור ההמשגה וההכללה של תובנות, ושיפור הכלים/ החומרים שפותחו בקהילה בחירה עם המורה המובילה בשגרת חשיבה שתסייע למורים בקהילה להעלות שאלות ותהיות חדשות לחקירה וגילוי ולעודד אותם לזהות נקודות מבט נוספות⁴.

4. בחינת ובחירת שגרת חשיבה מתאימה עבור למידה מסרטונים, כגון סיפור עקרי-צדדי-נסתר (ברנקו וייס).

תועלות	שאלה מרכזית	דוגמאות לביטויים בקהילה ומחוצה לה שיתמכו בזיהוי התועלת	דוגמאות לפרקטיקות מקדמות (פעולות המסייעות להגיע לתועלת ומבססות את הלמידה בה)
<p>מערכתית</p> <ul style="list-style-type: none"> - עידוד גיוס שותפים בביה"ס: מיפוי בעלי תפקידים, תכניות וממשקים וחשיבה על שיתופי פעולה אפשריים אתם. - תכנון צעדים לחשיפת והפצת עקרונות ותובנות מעבודת הקהילה לשאר חדר המורים. - חיבור והנחה של פעילות הקהילה להקשר הבית-ספרי הרחב ולתהליכי הפיתוח המקצועי. - תמיכה בהבניית תהליך שיתוף ומשוב יזום על תוצרי הקהילה מצוות ביה"ס. - בניית תהליך ליווי למורים שאינם מהקהילה על ידי חברי הקהילה לצורך הרחבת ההשפעה. - תמיכה בכינון מנגנונים לשיתוף בידע. - עידוד מנהל/ת בית הספר לשלב את המורות המובילות כדמויות משמעותיות בפיתוח המקצועי של כלל מורי בית הספר. - תמיכה בהקמת קהילות נוספות העוסקות בנושאים שונים. - יצירה משותפת של תוכנית לפיתוח שותפויות, לזיהוי צרכים משותפים/מחברים. - תמיכה ביצירת חיבורים עם מרכז הפסג"ה ועם גורמים נוספים מחוץ לבית הספר. 	<ul style="list-style-type: none"> - מתקיים שיח פדגוגי בין חברות הקהילה למורים אחרים סביב נושאי העיסוק של הקהילה. - מורים שאינם חברי קהילה מיישמים שינויים בהוראה שלהם, שמקורם בפעילות הקהילה. - פועלות בבית הספר קהילות נוספות, לעתים בהובלת חברות מהקהילה המקורית. - צוותים שונים בבית הספר מאמצים דפוסי עבודה של קהילה. - רמת השיתוף בין המורים עולה. - תהליכים בית ספריים משתנים בהשפעת הקהילה. לדוגמה, ועדות פדגוגיות כוללות לעתים דיונים מבוססי ייצוגים; בישיבות מוקדש זמן רב יותר לשיח פדגוגי; רכזים מרחיבים את תפקידם כך שיכלול פיתוח מקצועי של מורי המקצוע וכד'. 	<ul style="list-style-type: none"> - באיזו מידה תובנות מעבודת הקהילה משפיעות על שותפים מחוץ לקהילה? - באיזו מידה דפוסים ועקרונות פעולה של הקהילה משפיעים באופן מבני ושיטתי על מסגרות ועל תהליכי עבודה אחרים בבית הספר? 	

בנוסף לפרקטיקות המופיעות בטבלה, ישנן פרקטיקות שיכולות לשמש לקידום הקהילה בכל השלבים במסלול התועלות:

- צפייה במפגשי קהילה באמצעות **כלי להתבוננות בקהילה בית ספרית**.
- זיהוי חסמים ואתגרים בקהילה, שיקוף האתגרים, העלאה למודעות ותמיכה בצעדים לפתרונם.
- הצעת כלים לעבודה **במחזורי למידה**, המקדמים את המעבר בין סוגי התועלות.

קיימות הקהילות ומעגלי ההשפעה

קיימות הקהילה ויכולת ההשפעה שלה דורשות יחסי גומלין פוריים בין הקהילה להקשר הרחב יותר בו היא פועלת. לפי וונגר-טריינר, ליחסי הגומלין הללו שני ממדים עיקריים:

- **הממד האסטרטגי** מתייחס לבהירות היעדים של הארגון (בית הספר במקרה שלנו) וליכולת של הקהילה לנהל דיון אסטרטגי על תרומתה ליעדים אלה.
 - **ממד האפשרויות** מתייחס לתמיכה שהקהילה מקבלת מהמנהיגות הבית ספרית ולקיום התנאים הנדרשים לפעולתה.
- חשיבה מוקדמת על שני ממדים אלה, וטיפול שלהם לאורך זמן, נדרשים להבטחת קיומה של הקהילה, ובוודאי ליכולתה להשפיע מעבר לגבולותיה (כלומר, להשיג תועלת מערכתית).